

Hålogaland lagmannsrett - LH-2014-92631

Innholdsfortegnelse

Hålogaland lagmannsrett - LH-2014-92631	1
Innholdsfortegnelse.....	1
SKS Produksjon har i hovedsak anført:.....	4
Arnt Roar Zakariassen m.fl. (grunneiere i Storåga, Kjerringåga, Sørfjordelva, Tverråga og Storåga)	
har i hovedsak anført:	5
Odd Pedersen har i hovedsak anført:	6
Lagmannsretten bemerker:	8
Påregneligheten av småkraftutbygging i vassdragene.....	9
Flertallets erstatningsutmåling.	15
Nedre Kvannskardvatn	17
Smibelgvatnet	17
Nedre Mangågavatn.....	17
Krav om erstatning for allerede lidt tap.	18
Sakskostnader.....	18

Instans	Hålogaland lagmannsrett - Overskjønn
Dato	2015-01-12
Publisert	LH-2014-92631
Stikkord	Ekspropriasjon til gjennomføring av vassdragsregulering.
Sammendrag	Saken gjelder fastsettelse av erstatning for fellekspropriasjon til gjennomføring av kraftutbygging. Lagmannsrettens flertall, som tingretten, fant det ikke påregnelig at det ville blitt gitt konsesjon for separat utbygging av småkraftverk i de berørte vassdrag. Flertallet fastsatte derfor erstatning etter naturhestekraftmetoden. Mindretallet fant at vassdragene måtte anses som separat utbyggbare og at erstatningen måtte fastsettes etter småkraftmetoden.
Saksgang	Rana tingrett TRANA-2012-166174 - Hålogaland lagmannsrett LH-2014-92631 (14-092631SKJ-HALO).
Parter	SKS Produksjon AS (advokat Johan Fredrik Remmen) mot Odd Kristian Pedersen (advokat Sjur Kristoffer Dyrkolbotn), Arnt Roar Zakariassen, Mildfrid Myklebust, Aud Elise Hermansen, Ellen-Karin Kolle, Geir Bjarne Vatne, Steinar Holen Ranheim, Johny Albertsen, Henriette Haugen, Astrid Aas Ostorp, Arnljot Einride Erichsen, Harald Einar Kirknes Erichsen, Lilly Torbjørghelene Johansen, Einar Magnor Peder Erichsen, Sverre Arnold Erichsen, Kjell Harald Erichsen, Elsa Lovise Erichsen Øverland (for disse: advokat Øyvind Kraft).
Forfatter	Lagdommer Kjell Martin Haug. Skjønnsmedlemmer: Siviløkonom Roald Sjø, sivilingeniør Rune Malmø, førstekonsulent Norvald Marius Ruderaas, byggmester Noralf Dalheim.

Overskjønnet gjelder fastsettelse av fallerstatning ved ekspropriasjon til gjennomføring av kraftutbygging i Rødøy og Lurøy kommuner i Nordland, jf. vassdragsreguleringsloven § 16.

SKS Produksjon AS (heretter SKS Produksjon) fikk ved kongelig resolusjon av 2. mars 2012 tillatelse til regulering av Nedre Kvannskardvatn, Smibelgvatnet, Vakkerjordvatn, Austre Sandvikvatn, Vestre Sandvikvatn og Storåvatn og overføring av nedbørsfelt for bygging av kraftverkene Smibelg og Storåvatn i Rødøy kommune. SKS Produksjon fikk samtidig tillatelse til å ekspropriere grunn og rettigheter for gjennomføring av utbyggingene. Nedre Kvannskardvatn ligger i Lurøy kommune, de øvrige vannene i Rødøy kommune.

Smibelg kraftverk skal bygges på sydsiden og Storåvatn kraftverk på nordsiden av Gjervalen som er en del av Sørfjorden i Rødøy kommune.

Smibelg kraftverk vil utnytte fallet mellom Smibelgvatn og fjorden. Smibelgvatn reguleres med 36 meter senking og brukes som inntaksmagasin for Smibelg kraftverk. Avløpene fra øvre del av nedbørsfeltene til Mangåga, Sendselva, Vakkerjordbekken (Vassvikelva) og Nedre Kvannskardvatn overføres og tas inn på tilløpstunellen til Smibelg kraftverk.

Storåvatn kraftverk vil utnytte fall fra inntaksmagasiner i Storåvatn og Vestre Sandvikvatn. Det er også for Storåvatn kraftverk gitt tillatelse til at (deler av) flere nedbørsfelter tas inn på tilløpstunellen til kraftverket.

SKS Produksjon begjærte 5. oktober 2012 skjønn i medhold av vassdragsreguleringsloven §§ 16 og 19 og oreigningsloven § 2 nr. 59, jf. skjønnsloven § 4 ved Rana tingrett til fastsettelse av erstatning for avståelse av nødvendig grunn og rettigheter til gjennomføring av utbyggingene.

Under saksforberedelsen for tingretten samtykket SKS Produksjon til at det ble foretatt en nærmere sakkyndig utredning av de berørte vassdrag for å avklare de tekniske og økonomiske muligheter for etablering av småkraftverk. I forståelse med SKS Produksjon engasjerte grunneierne Småkraftkonsult AS (heretter Småkraftkonsult) ved sivilingeniør Henning Tjørhom til å forestå utredningen.

Småkraftkonsult konkluderte i rapport av 27. september 2013 med at følgende mulige småkraftprosjekt berøres av Smibelgutbyggingen:

- Kjerringåga
- Storåga
- Forsåga
- Tverråga
- Sørfjordelva
- Vassvikelva
- Mangåga

Anslått samlet årsproduksjon for disse kraftverkene var i rapporten angitt til 93,52 GWH og samlet utbyggingskostnad om lag 340 mill. kroner.

Småkraftkonsult konkluderte videre med at Storåvatnutbyggingen vil berøre syv mulige småkraftverk med en anslått samlet årsproduksjon på 95,01 GWH og samlede utbyggingskostnader på om lag 384 mill. kroner.

Rana tingrett besluttet å dele behandlingen av skjønssaken ved at man først behandlet spørsmålet om fallerstatning til de berørte grunneiere og spørsmålet om skjønnsnets fremme i relasjon til Hestmannen og Strandtindene reinbeitedistrikt.

Rana tingrett avhjemlet 13. mars 2014 delskjønn med slik slutning:

1. Skjønnen fremmes.
2. SKS Produksjon AS betaler erstatning som fastsatt for det enkelte fall.
3. SKS Produksjon AS betaler innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av avgjørelsen, erstatning for sakskostnader til de parter som advokat Øyvind Kraft representerer med 1 373 405 - enmilliontrehundreogsyttitretusenfirehundreogfem - kroner.
4. SKS Produksjon AS betaler innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av avgjørelsen, erstatning for sakskostnader til de parter som advokat Christian Poulsson representerer med 996 684 - nihundreognittisekstusensekshundreogåttifire - kroner.
5. SKS Produksjon AS betaler innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av avgjørelsen, erstatning for sakskostnader til de parter som advokat Ulf Larsen representerer med 1 341 941 - enmilliontrehundreogførtientusenihundreogførtien - kroner.
6. SKS Produksjon AS betaler innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av avgjørelsen, erstatning for sakskostnader til Hestmannen og Strandtindene reinbeitedistrikt med 303 226 - trehundreogtretusentohundreogtjueseks - kroner.
7. SKS Produksjon AS betaler de lovbestemte utgiftene ved skjønnet, herunder godtgjørelse til skjønnsrettens medlemmer som retten fastsetter.
8. Sakens øvrige krav utsettes til behandling i senere skjønn som avslutter saken.

Rana tingrett fant det ikke påregnelig at det ville blitt gitt konsesjon for bygging av småkraftverk i noen av fallene, og fant videre at bygging av småkraftverk i 13 av vassdragene, samtlige bortsett fra Kjerringåga, ikke var økonomisk regningssvarende. Tingretten konkluderte følgelig med at ingen av de i alt 14 fall som berøres av utbyggingen av Smibelg og Storåvatn kraftverker, er separat utbyggbare, og erstatningene ble fastsatt etter naturhestekraftmetoden. Etter enighet mellom partene ble erstatningene fastsatt for det enkelte fall uten fordeling på de enkelte eiendommer og saksøkte.

Når det for øvrig gjelder sakens bakgrunn vises til tingrettens utførlige redegjørelse, skjønnet side 2-16.

I alt 25 grunneiere har begjært overskjønn. Det gjelder grunneiere i Kjerringåga, Storåga, Forsåga, Tverråga, Sørfjordelva og Mangåga som alle berøres av utbyggingen av Smibelg kraftverk. Hvor stor andel av rettighetene til det enkelte fall disse grunneierne har, er uklart.

SKS Produksjon har tatt til motmæle for lagmannsretten.

Skjønnsforhandlingene for lagmannsretten har etter avtale med partene vært delt i to sesjoner; først en innledende sesjon i Mo i Rana 18. og 19. september 2014 med befaring, deretter en avsluttende sesjon med supplerende dokumentasjon og prosedyrer 24. - 27. november 2014.

For SKS Produksjon møtte prosjektsjef Stig Arne Grønli som forklarte seg. Av grunneierne møtte Villy Pedersen, på vegne av Odd Kristian Pedersen, Geir Bjarne Vatne, Harald Einar Kirknes Erichsen, Einar Magnar Peder Erichsen og Sverre Arnold Erichsen. Villy Pedersen, Geir Bjarne Vatne og Harald Einar Kirknes Erichsen ga forklaring. Det ble ført syv vitner. Vedrørende øvrig bevisførsel vises til rettsboken.

SKS Produksjon har i hovedsak anført:

Som ledd i påregnelighetsvurderingen må det vurderes om utbygging av småkraftverk i det enkelte vassdrag ville vært teknisk mulig, økonomisk lønnsomt og om det er sannsynlig at konsesjon ville blitt gitt.

Tingrettens kom til at småkraftutbygging ikke var påregnelig i noen av vassdragene. SKS Produksjon er enig i det.

Etter vassdragsreguleringsloven § 8 skal konsesjonsmyndighetene vurdere skader og ulemper for allmenne og private interesser ved reguleringen opp mot de fordeler reguleringen vil medføre.

Av rettspraksis følger at den konsesjon som er gitt til SKS Produksjon, i seg selv ikke er bindende for vurderingen av hvilken utnyttelse av fallene som ville vært påregnelig uten ekspropriasjonen. Retten skal foreta en reell vurdering av hva konsesjonsmyndighetene ville kommet til ved behandling av eventuelle konsesjonssøknader for småkraftutbygging i de berørte vassdrag. Ved denne vurderingen skal det ikke, slik de saksøkte gjør gjeldende, sees bort fra den ressursutnyttelse som den gitte konsesjon bygger på, jf. Ot.prp.nr.50 (1982-1983) side 48 flg., Rt-1996-521, Rt-2010-1056, Rt-2011-1683, Rt-2013-612, og LA-2010-181441. Agder lagmannsretts avgjørelse i LA-2010-181441 ble anket til Høyesterett bl.a. på det grunnlag at det ved påregnelighetsvurderingen ikke var sett bort fra den ressursutnyttelse den gitte konsesjon bygde på. Denne del av anken slapp ikke inn til behandling i Høyesterett. Høyesteretts premisser i ankesaken (Rt-2013-612) inneholder likevel uttalelser som underbygger SKS Produksjons syn.

Alle grunneierinitiativ med henblikk på småkraftutbygging tilkom etter at SKS Produksjon startet planarbeidet med sitt prosjekt, og aktiviteten fra småkraftinteressene økte etter at SKS Produksjon hadde levert konsesjonssøknad.

Vurderingen av hva som ville vært påregnelig utnyttelse, må foretas på grunnlag av forholdene på skjønnstidspunktet, jf. vederlagsloven § 10, jf. også Ot.prp.nr.50 (1982-1983) side 52.

Retten må således, på grunnlag av forholdene på skjønnstidspunktet, vurdere hvordan konsesjonsmyndighetene ville vurdert konsesjonsspørsmålet dersom det ikke hadde foreligget en bindende konsesjon.

Ved vurderingen etter vassdragsreguleringsloven § 8 legger konsesjonsmyndighetene vesentlig vekt på ressursutnyttelse og miljøhensyn. Konsesjonsmyndighetenes vurdering av prioritetsproblemet mellom småkraftutbygging og den ressursutnyttelse som konsesjonen til SKS Produksjon bygger på, er kjent. Det er vanskelig å se at retten skal kunne komme til en annen konklusjon enn konsesjonsmyndighetene.

SKS Produksjons syn er at det må anses upåregnelig at det ville blitt gitt konsesjon til noen av småkraftprosjektene.

SKS Produksjon er enig med tingretten i at utbygging av småkraftverk i fallene, alle bortsett fra Kjerringåga, ikke ville vært lønnsomt og at det heller ikke av den grunn ville vært påregnelig med slik utbygging. SKS Produksjon tviler også på at et småkraftverk i Kjerringåga ville vært lønnsomt.

Generelt er det SKS Produksjons syn at Småkraftkonsult i sin vurdering har overvurdert produksjonspotensialet ved bygging av småkraftverk og nivået på fremtidige kraftpriser, og samtidig undervurdert utbyggingskostnadene.

SKS Produksjon er enig i tingrettens vurdering, skjønnetts side 41 flg., hvorefter det ikke er påregnelig med et samarbeid mellom grunneierne, herunder samarbeid mellom grunneierne og en profesjonell utbygger, om en samlet utbygging av fallene i tråd med den utbyggingsmodell det er gitt konsesjon til. Prosjektets kompleksitet sett i sammenheng med kostnadene og risikoen ved det tilsier at et slikt samarbeid må anses upåregnelig. Generelt vedrørende samarbeidsmodellen som alternativ til naturhestekraftmetoden ved fastsettelse av

erstatning for fall som ikke er separat utbyggbare, er vist til Rt-2011-1683 avsnittene 30 og 31 og Rt-2013-612 avsnitt 68 flg.

De berørte fallene må således erstattes på grunnlag av utnyttelse i SKS Produksjons prosjekt. Slik tingretten la til grunn, er det da naturhestekraftmetoden som skal anvendes.

Ved beregning av antall naturhestekrefter benyttet tingretten middelvannføringen. SKS Produksjon mener at det er regulert vannføring som skal benyttes i prosjekter som dette. Generelt vedrørende naturhestekraftmetoden er vist til Rt-1997-1594 og Rt-2013-612.

Utbyggingskostnadene ved SKS Produksjons prosjekt blir høye som følge av manglende infrastruktur, og prosjektet er økonomisk sett marginalt. Etter SKS Produksjons syn vil en erstatning på kr 500 per naturhestekraft være riktig i dette tilfellet. I tillegg skal det etter vassdragsreguleringsloven § 16 nr. 3 gis et tillegg på 25 %.

Det er ikke grunnlag for å tilkjenne de saksøkte erstatning for sakskostnader i anledning overskjønnet, jf. skjønnsloven § 54 a første ledd.

SKS Produksjon krever seg ikke tilkjent sakskostnader.

Det er lagt ned slik påstand:

Skjønnet fremmes.

Arnt Roar Zakariassen m.fl. (grunneiere i Storåga, Kjerringåga, Sørfjordelva, Tverråga og Storåga) har i hovedsak anført:

Grunneierne har etter Grunnloven § 105 et absolutt krav på full erstatning for det tap de lider på grunn av ekspropriasjonen.

Det kreves etter Grunnloven § 105 at det ikke gjøres økonomisk forskjell på de som får bygge ut sine fall selv, og de som utsettes for ekspropriasjon, jf. bl.a. Rt-1976-1. Det grunnleggende rettslige utgangspunkt er, som formulert i Rt-1992-217, at erstatningen skal fastsettes slik at ekspropriaten ikke blir påført noe økonomisk tap ved inngrepet. Han skal settes i den stilling han ville vært om inngrepet ikke hadde funnet sted.

Uten konsesjonen til SKS Produksjon kunne de saksøkte, i likhet med falleiere for øvrig i landet, også i det distrikt det her er tale om, bygd ut fallene selv, eller leid dem ut til småkraftselskaper.

Småkraftutbygging er påregnelig om det ses bort fra ekspropriasjonstiltaket. Det er teknisk mulig å bygge småkraftverk i fallene, og de ville, slik utredningen fra sivilingeniør Tjørhom viser, vært lønnsomme. Det er også påregnelig at grunneierne ville fått konsesjon for utbygging.

Ved vurderingen av om det ville blitt gitt konsesjon, skal det ses bort fra at SKS Produksjon har fått konsesjon, og det konsesjonsgitte prosjekt som alternativ til småkraftutbygging, herunder at prosjektet eventuelt gir bedre ressursutnyttelse enn småkraftutbygging, jf. Rt-2010-1056, jf. også Rt-2011-1683 avsnitt 31. Det skal etter ekspropriasjonserstatningsloven §§ 5 og 6 sees bort fra verdiendringer som følge av oreigningstiltaket. Oreigningstiltaket i dette tilfellet er de konkrete overføringene, jf. definisjonen i vederlagsloven § 2 b). Det skal også ses bort fra planprosessen forut for at SKS Produksjon fikk konsesjon, jf. Rt-1996-521 og Innst.O.nr.27 (1983-1984) side 4. Saksforholdet i LA-2010-181441, som tingretten viste til, var annerledes enn i denne saken. Påregneligheten av konsesjon til småkraftverk må vurderes med utgangspunkt i situasjonen slik den ville vært om SKS Produksjons prosjekt ikke hadde eksistert.

Det gir ingen mening å se bort fra selve konsesjonen og det konsesjonsgitte prosjekt, for deretter å legge det konsesjonsgitte prosjekt til grunn indirekte ved vurderingen av om småkraftprosjektene ville fått konsesjon, slik SKS Produksjon argumenterer for.

Når det ses bort fra SKS Produksjons konsesjon og utbyggingsprosjekt, er det påregnelig at det ville blitt gitt konsesjon til småkraftutbygging. Sentrale myndigheter er svært positive til småkraftverk og hensynet til optimal ressursutnyttelse er ikke nødvendigvis avgjørende. SKS Produksjons prosjekt er ikke et prosjekt som NVE ville kommet opp med på eget initiativ som begrunnelse for å nekte grunneierne konsesjon for småkraft.

Spørsmålet om påregnelig utnytting må vurderes uavhengig av hvem som eier fallene, jf. Rt-1986-1354, jf. også Rt-2011-1683. Det er bruken til en alminnelig fornuftig eier som handler økonomisk rasjonelt med sikte

på å skaffe seg en stedsevarig inntektskilde, som skal legges til grunn. Etter en slik objektiv vurdering må det legges til grunn at grunneierne ville søkt og fått konsesjon.

Påregnelighetsvurderingen skal foretas på skjønnstidspunktet, jf. ekspropriasjonserstatningsloven § 10. Man må likevel se både forover og bakover i tid. Dersom SKS Produksjons prosjekt og konsesjon ikke hadde vært til hinder, ville de grunneierne som ikke allerede har søkt konsesjon, søkt for flere år siden. Antakelig ville flere av småkraftprosjektene stått ferdige nå. Alle ville fått grønne sertifikater, og ville hatt lavere utbyggingskostnader enn etter dagens prisnivå.

Samtlige småkraftprosjekt ville blitt tilknyttet maskede nett, dvs. nett der det ikke er mulig entydig å henføre nytten av nettanlegget i sin helhet til en enkelt kunde eller en klart avgrensbar og identifiserbar gruppe. Netteieren har tilknytningsplikt for småkraftverkene, og har ikke anledning til å kreve anleggsbidrag for maskede nett, jf. energiloven § 3-4 og kontrollforskriften § 17-5. NVE har ikke som praksis å tillate anleggsbidrag for maskede nett.

Det må således legges til grunn som påregnelig at det ville blitt bygd småkraftverk i alle elvene og utmåles erstatning på det grunnlag.

Erstatningen skal etter ekspropriasjonserstatningsloven § 4 settes til den høyeste av salgsverdien og bruksverdien av fallene.

Hvor det foreligger rettslig forpliktende avtaler med Fjellkraft, må avtalene legges til grunn. De inntekter grunneierne har krav på, neddiskonteres til nåverdi. I tillegg kommer verdien av gjenkjøpsrettighetene og grunneiernes videre utnyttelse av fallene etter utløp av avtalen med Fjellkraft.

Dersom avtalene med Fjellkraft ikke legges til grunn, kreves prinsipalt erstatning basert på tapet ved ikke å kunne bygge ut fallene i egen regi, subsidiært ved ikke å kunne leie ut eller selge fallene. Det samme gjelder hvor det ikke er inngått avtaler om utleie av fallene.

Kommer retten til at det er upåregnelig at grunneierne ville bygget ut i egen regi, må erstatningene baseres på utleie til en profesjonell aktør.

Kommer retten til at det ikke ville blitt gitt konsesjon til småkraftutbygging, må erstatningene fastsettes basert på markedspris ved utleie eller salg til ekstern kjøper ved frivillig salg i et fritt marked.

Spørsmålet om anvendelse av samarbeidsmodellen i Rt-2011-1683 må vurderes objektivt. Dersom det etter en objektiv vurdering, uavhengig av hvem som er grunneiere og utbyggere, er fornuftig at man samarbeider om en felles utbygging, skal det legges til grunn.

Om retten skulle legges til grunn at det ikke ville blitt gitt konsesjon til småkraft og at fallene heller ikke kan utnyttes av grunneierne eller selges eller leies ut i et fritt marked, skal de likevel ha småkrafterstatning. Det skjer uansett en tilegnelse av grunneiernes eiendom for å kunne nytte fallene i ordinær næringsvirksomhet i konkurranse med grunneiernes egne prosjekter, en overføring av utbyggingsverdien fra grunneierne til SKS Produksjon, jf. Rt-1996-521.

Atter subsidiært kreves erstatning etter naturhestekraftmetoden.

Det er lagt ned slik påstand:

1. De saksøkte tilkjennes full erstatning.
2. De fastsatte erstatninger tillegges 25 %.
3. De saksøkte tilkjennes sakens omkostninger.

Odd Pedersen har i hovedsak anført:

Spørsmålet om det ville vært påregnelig med konsesjon til bygging av småkraftverk, må vurderes ut fra «tilhøva på staden». Ved vurderingen skal det ses bort fra ekspropriantens planer og det faktum at han har søkt konsesjon og ekspropriasjonstillatelse...

Selv om man ser bort fra ekspropriantens prosjekt, kan konklusjonen bli at påregnelig utnyttelse er «det samme prosjektet», jf. Rt-2011-1683 avsnitt 31. «Samme prosjekt» i denne sammenheng må forstås som et prosjekt basert på samme ressursutnyttelse, som ville kommet uavhengig av ekspropriantens planer. Dette er imidlertid bare aktuelt når et slikt prosjekt fortrenger andre utnyttelsesformer ut fra «tilhøva på staden.»

Lagmannsretten må således ta utgangspunkt i situasjonen slik den ville vært dersom SKS Produksjons prosjekt, konsesjonssøknad og planer ikke hadde eksistert. Det vises til Agder lagmannsretts overskjønn av 15.10.2013 (LA-2010-181441) som eksempel på en riktig tilnærming til problemstillingen. Det sees bort fra ekspropriasjonens planer og Samlet plan, men sees hen til forholdene i området og de faktiske og fysiske forhold i vassdraget. Man kartlegger vurderingstemaet slik det ville fremstått for konsesjonsmyndighetene.

I denne saken må konklusjonen bli at det ville blitt gitt konsesjon til småkraftutbygging. Det er dokumentert interesse for slik utbygging fra markedsaktører og konkrete planer om slik utbygging, planer som ligger nærmere opp til de prosjekter som var omhandlet i Samlet plan, enn SKS Produksjons prosjekt gjør. At konsesjonsmyndighetene ikke av eget tiltak ville trukket inn i vurderingen en ressursutnyttelse i tråd med SKS Produksjons prosjekt, fremgikk av forklaringen fra avdelingsdirektør Rune Flatby i NVE.

Motparten legger til grunn at dersom man ikke trenger å se bort fra den utnyttelsesform som nyter godt av ekspropriasjon, så trenger man heller ikke se bort fra ekspropriasjonstiltaket. Motpartens tolkning på dette punkt baserer seg utelukkende på en uheldig formulering i grunneieradvokatens anke over Agder lagmannsretts avgjørelse i Otra II. I Rt-2013-612 avsnitt 53 tok Høyesterett utgangspunkt i lagmannsrettens uttalelser om «*andre potensielle utbyggingsløsninger*» og «*annen utnyttelse av vannfallet*». Det Høyesterett siktet til, var ikke ekspropriasjonens planer og søknad, men alternative utnyttelser som konsesjonsmyndighetene selv ville brakt på bane. Det gjør konsesjonsmyndigheten sjelden, bortsett fra når alternativet er i Samlet plan. Samlet plan skal det for øvrig ses bort fra, jf. Rt-2010-1056.

Forholdet til Grunnloven § 105 og EMK tilleggsprotokoll 1 artikkel 1 oppstår med full tyngde med motpartens lovforståelse.

Et småkraftverk i Mangåga vil utvilsomt være lønnsomt. Det vises til konsesjonssøknad fra oktober 2005 og Småkraftkonsults rapport. Pedersen er uenig i de justeringer av utbyggingskostnader og utnyttelsesgrad som tingretten foretok i forhold til Småkraftkonsults rapport. Etter bevisførselen for lagmannsretten mener Pedersen at det er grunnlag for å redusere kostnadene ved utbygging med minst kr 9,32 millioner. Reduksjonen knytter seg til elektromekanisk utstyr som må reduseres med kr 5,72 millioner, og nettilknytning som må reduseres med minst kr 1,8 millioner. Disse reduksjonene leder igjen til reduksjon i postene for prosentuelle påslag. Det er neppe grunnlag for å redusere utnyttelsesgraden slik tingretten gjorde. Høyden over havet taler isolert sett for en reduksjon, mens effektiv sjøprosent taler mot.

En total kostnad på kr 60,68 millioner, etter reduksjon som nevnt over, og en produksjon på 19,49 GWh per år gir en utbyggingskostnad på kr 3,11 per KWh. Med denne utbyggingskostnad er det utvilsomt lønnsomt å bygge småkraftverk og derfor også påregnelig.

Om salgsprisen for ferdig utbygd kraftverk er kr 5,5/KWh og utbyggingskostnaden kr 3,11/KWh, gir det en gevinst ved salg av kraftverket ferdig bygd på kr 46,58 millioner.

Ved en bruksverdivurdering er det rimelig å ta utgangspunkt i en årlig leie på 10-15 % av salgsverdien av kraften og en eierandel i kraftverket for grunneieren på 50 %.

Legger man til grunn 10 % brutto leie, en strømpris på 35 øre /KWh og 17 øre/KWh for el-sertifikater, alt uten inflasjonsjustering, vil årlige leieinntekter for grunneieren utgjøre kr 1 mill. hvilket gir en kapitalisert verdi på kr 20 mill. I tillegg kommer verdien av 50 % eierandel i kraftverket. Ved en ren bruttomodell må fallrettsleien settes høyere.

Av ekspropriasjonserstatningsloven § 10 fremgår at avhjemlingstidspunktet skal legges til grunn ved fastsetting av erstatning. Det man skal frem til, er situasjonen på avhjemlingstidspunktet slik den ville vært dersom SKS Produksjons planer tenkes bort. Erstatningen må baseres på det tidspunkt da småkraftverk rent faktisk ville kommet i drift dersom SKS Produksjons planer tenkes bort, jf. bl.a. Rt-1991-1157. Småkraftverket i Mangåga ville under denne forutsetning ha hatt konsesjon og trolig vært ferdig utbygd nå.

Oreigningsloven § 28 påberopes som et mulig alternativt grunnlag for krav om erstatning på grunn av forsinket småkraftutbygging, jf. Skoghøy i Lov og Rett 1981 side 535 «Arealregulerings betydning for ekspropriasjonserstatning» og Sandene/Keiserud «Oreigningsloven» 1989 side 282 flg.

SKS Produksjon fikk fritak fra Samlet plan, mens småkraftsøknadene ikke ble behandlet. Vannressursloven § 22 ga ikke konsesjonsmyndighetene hjemmel for å utsette behandlingen av konsesjonssøknadene vedrørende småkraftverk, jf. også NOU 1994:12 side 341 flg. Avdelingsdirektør Flatby i NVE var i sin vitneforklaring usikker på hjemmelen for å nekte å behandle småkraftsøknadene. Dersom NVE hadde behandlet småkraftsøknadene og avslått dem, ville avslaget vært en konsekvens av SKS Produksjons

ekspropriasjonsprosjekt. Ovreigningsloven § 28 tilsier erstatningsplikt for enhver rådhetsinnskrenking eller konsesjonsnektelse som ellers ikke ville kommet, når den er forårsaket av et ekspropriasjonsprosjekt.

At NVE, av hensyn til konsesjonssøknaden fra SKS Produksjon, unnlot å behandle søknaden om konsesjon for småkraftverk i Mangåga, påførte eierne av Mangåga et tap som kreves erstattet, jf. oreigningsloven § 28. Det gjelder også om SKS Produksjon skulle velge ikke å gjennomføre sitt prosjekt. Vedrørende EMDs praksis i saker der ekspropriasjonssaker trekker ut i tid og forårsaker verditap før de er endelig avgjort, vises til Elia S.r.l. v. Italy

Ved eventuell utmåling av erstatning basert på den ressursutnyttelse SKS Produksjon planlegger, må det vurderes om det er grunnlag for å fastsette erstatning etter samarbeidsmodellen, jf. Rt-2011-1683 avsnitt 33, jf. også Rt-2013-612. Et samarbeid kunne vært organisert gjennom jordskifteretten, jf. jordskifteloven § 34 flg., Stokstad «Bruksordning ved jordskifte i samband med utbygging av småskalakraftverk.», rapport fra DA «Gevinstbetraktninger ved jordskifte» og Rt-2011-1683 avsnitt 30.

Det må tillegges vekt ved eventuell erstatningsutmåling basert på den konsesjonsgitte ressursutnyttelse, at overføringen av Mangåga som ledd i byggingen av Smibelg kraftverk er svært billig og meget verdifull for prosjektet, jf. bl.a. Rt-1967-501.

Ved eventuell fastsettelse av erstatning etter naturhestekraftmetoden bør lagmannsretten se hen til LG-2008-176723. Avgjørelsen er delvis fulgt opp i LA-2010-18441, men med en svakere og dels inkonsekvent begrunnelse. Det vises for øvrig til Rt-2013-612 avsnitt 74. Kostnadene er tradisjonelt den viktigste skjønnsfaktoren ved fastsettelse av erstatning etter naturhestekraftmetoden. Det er i den forbindelse av betydning at kostnadene ved overføring av Mangåga er små sammenlignet med resten av utbyggingen. Det må hensyntas dersom erstatningen fastsettes etter naturhestekraftmetoden eller samarbeidsmodellen.

Ved avgjørelse av sakskostnadsspørsmålet får vassdragsreguleringsloven § 20 anvendelse.

Det er lagt ned slik påstand:

1. De saksøkte tilkjennes full erstatning, herunder erstatning for tapte fallverdier som følge av saksøkers søknad om rett til tvangsmessig overføring av vannet fra Mangåga.
2. Saksøkeren plikter å betale erstatning for allerede lidt tap uavhengig av om de benytter seg av sin rett til å overføre vannet.
3. De saksøkte tilkjennes sakens omkostninger.

Lagmannsretten bemerker:

Om utgangspunktet ved fastsettelse av erstatning ved ekspropriasjon av fallrettigheter uttales i Rt-2010-1056 avsnitt 28:

Vannressursloven § 13 slår fast at «vassdrag tilhører eieren av den grunn det dekker, hvis ikke annet følger av særlige rettforhold». Ved ekspropriasjon av fallretter må det ytes full erstatning for tapet på grunneiers hånd, jf. Grunnloven § 105. Etter vannressursloven § 51 første og annet ledd skal fallerstatningen beregnes etter reglene i ekspropriasjonserstatningsloven, men likevel slik at når ekspropriasjonen skjer til vannkraftproduksjon, «forhøyes alle erstatninger med 25 %», jf. også vassdragsreguleringsloven § 16 nr. 3. Dette siste, helt sjablonmessige påslaget, er blant annet begrunnet i at det «er rimelig at grunneier får en viss del av fortjenesten som tilkommer regulanten når et vassdrag blir regulert til kraftutvinning», jf. Ot.prp.nr.39 (1998-1999) side 231. Jeg viser også til drøftelsen i Rt-2008-82 avsnitt 91-96, om forholdet mellom denne særlige påslagsregel og de alminnelige utmålingsregler.

Om selve utmålingen uttales det i avsnitt 29

Utmålingen skal foretas på grunnlag av salgsverdi eller bruksverdi, jf. ekspropriasjonserstatningsloven §§ 5 og 6, hvor det avgjørende for valg av alternativ er hvilken verdi som er høyest, jf. samme lov § 4. I begge tilfeller skal erstatningen knyttes til den påregnelig utnyttelse «som det røyneleg er grunnlag for etter tilhøva på staden». Jeg viser i denne forbindelse til Ot.prp.nr.50 (1982-1983) side 49, hvor det fremholdes at man bare skal ta hensyn til den utnyttelsen «som det er reelt grunnlag for», og at erstatning for fremtidige utnyttingsmuligheter må begrenses til det «realistiske og påregnelige». Ved verdsettelsen skal

det ses bort fra verdiendringer som følge av selve ekspropriasjonstiltaket, eller av gjennomførte eller planlagte investeringer eller virksomhet som har direkte sammenheng med tiltaket, jf. § 5 tredje ledd og § 6 annet ledd.

Hovedspørsmålet i saken er om erstatningen for fallretter skal fastsettes på grunnlag av småkraftmetoden eller den tradisjonelle naturhestekraftmetoden.

Utmåling av erstatning etter småkraftmetoden forutsetter at man kan legge til grunn separat utbygging som et realistisk og påregnelig alternativ, jf. Rt-2010-1523 avsnitt 34. Det må i prinsippet vurderes konkret for hvert av de seks vassdrag som omfattes av overskjønnet.

Påregneligheten av småkraftutbygging i vassdragene.

Det er, som tingretten la til grunn, tre vilkår som alle må være oppfylt for at separat utbygging skal kunne anses påregnelig. Det må være teknisk mulig å bygge småkraftverk i vassdraget, utbyggingen må være lønnsom og det må være påregnelig at det ville blitt gitt konsesjon for slik utbygging.

Det er på det rene og uomtvistet at det er teknisk mulig å bygge småkraftverk i samtlige av de berørte vassdrag. Spørsmålet, som partene har ulikt syn på, er om det er påregnelig at det ville blitt gitt konsesjon og om småkraftprosjektene ville vært lønnsomme.

Retten har delt seg i et flertall og et mindretall ved vurderingen av om separat utbygging av de berørte vassdrag kan anses påregnelig.

Rettens flertall, rettens formann og skjønnsmennene Malmo, Ruderaas og Dalheim, er kommet til at separat utbygging ikke er påregnelig, og vil i den forbindelse bemerke:

Utbygging av småkraftverk i de aktuelle vassdrag krever konsesjon etter vannressursloven § 8. Av lovens § 25 første ledd følger at konsesjon bare kan gis hvis fordelene ved tiltaket overstiger skader og ulemper for allmenne og private interesser som blir berørt i vassdraget eller nedbørfeltet.

De saksøkte anfører under henvisning til ekspropriasjonserstatningsloven § 5 tredje ledd, jf. også § 6 annet ledd, at det ved vurderingen av om det ville blitt gitt konsesjon for utbygging av småkraftverk i de aktuelle fallene, må sees bort fra SKS Produksjons prosjekt, herunder sees bort fra at SKS Produksjon hadde planer om et slikt prosjekt i de aktuelle vassdrag. Slik flertallet forstår de saksøkte, mener de da også at det skal sees bort fra ressursutnyttelse lik den det konsesjonsgitte prosjekt bygger på.

SKS Produksjons planer, som det er spørsmål om å se bort fra, har sitt utgangspunkt helt tilbake på 1980-tallet, jf. redegjørelsen inntatt i tingrettens skjønn side 4, mens de konkurrerende planer om utbygging av småkraftverk, iallfall i sin mer konkrete form, er tilkommet etter at SKS Produksjon søkte konsesjon i 2002.

Rana tingrett viste i sin vurdering av spørsmålet til Agder lagmannsretts overskjønn av 21. juni 2012 (Otra II). Ved vurderingen av om det var påregnelig at de aktuelle småkraftprosjekt ville fått konsesjon, tok Agder lagmannsrett utgangspunkt i kravet til optimal ressursutnyttelse som gjelder ved behandling av slike konsesjonssaker. Agder lagmannsrett fant etter en konkret vurdering at utbygging i tråd med Otra krafts utbyggingsprosjekt var en naturlig og nærliggende måte å utnytte vassdragene på som ga vesentlig bedre utnyttelse av vannressursene enn de i saken påberopte småkraftverk. På det grunnlag konkluderte lagmannsretten med som påregnelig at en utbygging i tråd med Otra krafts prosjekt ville fått konsesjon uavhengig av Samlet plan. Separat utbygging ble derfor ikke ansett påregnelig og det ble ikke fastsatt erstatning etter småkraftmodellen. Ekspropriasjonserstatningsloven § 5 tredje ledd, jf. § 6 annet ledd, som det er vist til fra de ankende parter, ble åpenbart ikke ansett å være til hinder for å ta hensyn til ressursutnyttelse lik den som var forutsatt i Samlet plan/konsesjonsgitt prosjekt, ei heller til hinder for å ta hensyn til fysiske forhold i vassdraget som i den konkrete sak omfattet det som anses som «gjennomførte ... investeringar som har direkte samanheng med oreigningstiltaket.», jf. overskjønnet side 12 tredje hele avsnitt og ekspropriasjonserstatningsloven § 5 tredje ledd.

Agder lagmannsretts overskjønn (Otra II) [LA-2010-181441] er i tråd med de retningslinjer som ble trukket opp i Rt-2010-1056 (Otra I), der førstvoterende uttalte følgende om vilkårene for å utmåle erstatning etter småkraftmetoden (avsnitt 34):

Som jeg allerede har vært inne på, forutsetter erstatning etter småkraftmetoden at man kan legge separat utbygging til grunn som et realistisk og påregnelig alternativ. I den grad man ved

påregnelighetsvurderingen skal se bort fra offentlige utnyttelsesplaner, må skjønnsretten da skjønne over hvilken utnyttelse som ville være påregnelig etter «tilhøva på staden» uten disse planene, jf. Rt-1996-521 (Lena). Og det må etter mitt syn - der erstatning tilkjennes på dette grunnlaget - også fremgå av skjønnsgrunnene hvordan dette spørsmålet er vurdert. Dette omfatter også om det ville blitt gitt nødvendige konsesjoner.

Videre, i avsnitt 36, uttalte førstvoterende:

«Det er etter mitt syn enkelte klare svakheter i skjønnsgrunnene, slik jeg her har beskrevet dem. For det første burde lagmannsretten uttrykkelig ha tatt opp spørsmålet om de hensyn til optimal ressursutnyttelse som dannet det reelle grunnlaget for utbyggingsplanene i Samlet plan, uavhengig av denne, også kunne vise seg å være til hinder for konsesjon til separat utbygging ... »

Det er med utgangspunkt i disse uttalelsene vanskelig å se at domstolene ved vurdering av påregneligheten for konsesjon til småkraftutbygging i saker som denne, skal være henvist til å se bort fra den ressursutnyttelse som det konsesjonsgitte prosjekt bygger på, hvor denne utnyttelsesmåten, «etter tilhøva på staden», skulle være den ressursoptimale. Det ville etter omstendighetene kunne lede til at det utmåles erstatning basert på at fall er separat utbyggbare, også hvor småkraftverk ikke er ressursoptimale, og derved ikke best kvalifisert i relasjon til vurderingstemaet etter vassdragsreguleringsloven § 8.

Flertallet finner grunn til å vise også til Rt-1996-521 som er omtalt i sitatet fra Rt-2010-1056 over. I Rt-1996-521 side 541 annet hele avsnitt uttalte førstvoterende:

«... Det må, slik jeg ser det, sees bort fra at planen binder grunnutnyttelsen til veianlegget også når ekspropriasjon til offentlig vei skjer med hjemmel i plan- og bygningsloven. En annen sak er at det ligger nær å tenke seg at den samlede arealplanlegging som veiplanleggingen blir en del av og som ventelig vil medføre bindende regulering av tidligere uregulerte områder, i praksis vil få betydning for vurderingen av hva som ville være påregnelig grunnutnyttelse i vederlagslovens forstand.

På side 540 nederst i samme avgjørelse uttaler førstvoterende under henvisning til uttalelser tilknyttet påregnelighetsvilkåret i vederlagsloven § 5 annet ledd i Ot.prp.nr.50 (1982-1983) side 49: «Jeg leser dette slik, hensett til vår sak, at det som i tilfelle skal tas i betraktning ved grunnerstatningen, er tomteverdi som kan ansees etablert som påregnelig på eierens hånd når det sees bort fra veiplanen.»

Vannkraftkonsesjon er, som fremhevet av dommer Stabel i Rt-2010-1056 (avsnitt 62), «med nødvendighet et begrenset gode». Med det som utgangspunkt og i lys av de hensyn som skal varetas gjennom konsesjonsbehandlingen, er det vanskelig å se at en utbyggingsverdi for kraftproduksjon i småkraftverk kan anses etablert som påregnelig på eierens hånd med mindre slik utbygging også i ressurs- og miljøsammenheng representerer den mest optimale utnyttelsesmåten.

De saksøkte har vist til førstvoterendes uttalelse Rt-1996-521 på side 542 nederst der det heter:

«Når det ved veiplanen skal sees bort fra de rettsvirkninger den endelige planen har for grunnutnyttelsen, må utgangspunktet være at det også skal sees bort fra at den forutgående planprosess kan ha påvirket salgsverdien av de arealer som skal avståes i ekspropriatens disfavør.»

Uttalelsen, slik flertallet forstår den, relaterer seg til generelle verdiendringer, f.eks. reduksjon i tomtepriser som følge av at det planlegges et større veganlegg eller søppelforbrenningsanlegg i et område. Det er ikke problemstillingen i denne saken; verdien av de berørte fall, ved eventuell utnyttelse til småkraftverk, er åpenbart upåvirket av SKS Produksjons planer, fra midt på 1990-tallet, om en samlet utbygging.

I overskjønnet av 21. desember 2013 (Otra II) uttalte Agder lagmannsrett følgende:

«Det kan likevel reises spørsmål om naturhestekraftmetoden gir tilstrekkelig erstatning der separat utbygging isolert sett er regningssvarende, men må stå tilbake for andre potensielle utbyggingsløsninger som gir en mer optimal ressursutnyttelse. Lagmannsretten finner det vanskelig å finne noe avgjørende argument som kan skille denne situasjonen ut fra andre typer tilfelle når det først er på det rene at separat

utbygging ikke er påregnelig. Uansett om dette har sin årsak i manglende lønnsomhet i selve prosjektet eller at det må stå tilbake for annen utnyttelse av vassdraget.»

Høyesterett sluttet seg til uttalelsen i Rt-2013-612 avsnitt 54.

Agder lagmannsretts vurdering, som Høyesterett sluttet seg til, hadde sin bakgrunn i en situasjon tilsvarende situasjonen i denne saken; at grunneiernes påtenkte utbyggingsprosjekter måtte stå tilbake for ekspropriansens mer ressursoptimale utbyggingsmodell. Fra grunneiersiden er det anført at det med uttrykkene «*andre potensielle utbyggingsløsninger*» og «*annen utnyttelse av vassdraget*» i denne sammenheng siktes til alternative utnyttingsmuligheter som konsesjonsmyndigheten selv ville brakt på bane. Synspunktet har ingen støtte i Agder lagmannsretts formuleringer som er generelle. Det er forøvrig vanskelig å se at spørsmålet om hvem som har fremkommet med den mer ressursoptimale utnyttelsesmodell, skal være avgjørende for grunneierens erstatningsrettslige stilling i en situasjon der hans eventuelle utbyggingsløsning må stå tilbake. Det er likeledes vanskelig å se at det kan være avgjørende for påregnelighetsvurderingen hvilke utnyttelsesmuligheter konsesjonsmyndighetene selv ville tenkt på, uten den kunnskap om eksisterende planer om mer ressursoptimal utnyttelse som konsesjonsmyndighetene faktisk hadde. Det vises i den forbindelse til Rt-2011-1683 avsnitt 24 der det fastslås at det skal foretas en objektivisert vurdering etter ekspropriasjonserstatningsloven § 5 første til tredje ledd.

Flertallet legger etter dette til grunn følgende:

Erstatning etter småkraftmetoden forutsetter at man kan legge separat utbygging til grunn som et realistisk og påregnelig alternativ. Ved denne vurderingen skal det ses bort fra at det den gitte konsesjons bindende virkning, men det skal legges vekt på de hensyn som er relevante ved konsesjonsbehandling, som hensynet til optimal ressursutnyttelse og miljø. Det skal ved vurderingen ikke ses bort fra slik ressursutnyttelse som det konsesjonsgitte prosjekt bygger på.

Så til den konkrete påregnelighetsvurdering:

Hovedtrekkene i NVEs vurdering av en større samlet utbygging i samsvar med det konsesjonsgitte prosjekt opp mot utbygging av småkraftverk i relasjon til hensynet til ressursoptimalisering og miljø fremgår av resolusjonens side 118 der det uttales:

«I denne saken er hovedproblemstillingen om SKS skal få gjennomføre en utbygging som er avklart i Samlet Plan, om grunneierne selv skal få bygge ut fallene i form av mange småkraftverk, eller om området skal forbli urørt. NVE legger vekt på faglige vurderinger der ressursutnyttelse og total miljøbelastning er avgjørende.

Ved vurdering av ressursutnyttelsen legger NVE vekt på både størrelse på produksjonen og kvaliteten på kraften. Høy kvalitet på kraften tillegges vekt fordi NVE ser at en stor del av forventet tilgang på ny elektrisk kraft vil være uregulert kraft fra vindmøller og småkraftverk. NVE mener derfor det er viktig å fremme vannkraftprosjekter som utnytter eksisterende eller nye reguleringsmagasin, og som gir tilgang på regulert kraft. Sammenliknet med en ev. utbygging av småkraftverk i området vil, etter NVEs vurdering, Smibelg og Storåvatn kraftverker gi størst produksjon og høyest kvalitet på kraften pga. regulering. NVE viser videre til § 22 i vannressursloven og vil peke på at de omsøkte alternativ er avklart i forhold til Samlet Plan for vassdrag og at Samlet Plan skal vektlegges ved behandling av søknad om konsesjon.

NVE mener inngrepene i tilknytning til Smibelg og Storåvatn kraftverk vil være til mindre ulempe for miljøet enn inngrepene knyttet til utbygging av de samme vannressursene gjennom 11 småkraftverk med tilhørende inntak, rørgater og kraftstasjoner. Begge måter å utnytte vannressursene på medfører imidlertid etter NVEs syn negative konsekvenser for et stort og uberørt fjordlandskap.

Med de avbøtende tiltak som er foreslått, og med gode tekniske og landskapsmessige utforminger, mener NVE imidlertid at området fremdeles vil beholde mange av sine kvaliteter. NVE viser også til at naturtypen og landskapskvaliteten i utbyggingsområdet kan oppleves urørt i for eksempel det nærliggende Melfjordområdet.

Det er fortsatt ikke balanse mellom kraftproduksjon og forbruk i et normalår. Det er videre knyttet usikkerhet til innføring av forutsatte alternative energikilder og mulige løsninger for import. Vi viser til at omsøkte utbygging kan gi et ikke ubetydelig tilskudd til kraftbalansen. Det legges også betydelig vekt på at tilskuddet ikke medfører økt utslipp av CO₂. NVE viser også til at kommunestyret i Rødøy, Nordland Fylkeskommune og Fylkesmannen i Nordland er positive til utbyggingen.

Under forutsetning av enkelte prosjektjusteringer, blant annet at Smibelgvatn kun blir senkingsmagasin, bekkeinntakene nedstrøms Smibelgvatn utgår samt begrensninger for manøvrering av Kvannskardvatn, mener NVE at ulempene av en samlet utbygging av et Storåvatn kraftverk og Smibelg kraftverk er akseptable sett i forhold til den betydelige produksjonen av regulerbar kraft.»

Olje- og energidepartementet vurderte forholdet mellom den større utbygging og småkraftutbygging slik:

«Utbygging som eit stort prosjekt eller mange små kraftverk

Departementet har vurdert om SKS Produksjon skal få konsesjon til kraftverka eller om det er meir føremålstenleg at området heilt eller delvis seinare blir bygd ut med fleire små kraftverk. Departementet har mellom anna legge vekt på verknadene for miljøet og på omsynet til best mogleg ressursutnytting.

SKS Produksjon AS sine prosjekt vil gje om lag 200 GWh i årleg produksjon, noko som er ein monaleg auke i produksjonen av fornybar kraft. Om lag 80 prosent, tilsvarende om lag 160 GWh, av dette vil vere regulerbar kraft. Til samanlikning er det forventa at ny utbygging av fornybar kraft i stor grad vil vere uregulert kraft frå vindturbinar og småkraftverk.

Departementet legg til grunn at SKS Produksjon sine prosjekt vil gje høgare produksjon og meir regulerbar kraft enn alternative småkraftverk. Prosjekta vil òg legge til rette for produksjon i topplastperiodar.

Det er vanskeleg å samanlikne miljøverknadene av SKS Produksjon sine prosjekt og andre moglege småkraftprosjekt sidan det ikkje er klårt kva for prosjekt som da vert realisert og verknadene av utbyggingene. Departementet legg til grunn at eit stort prosjekt ofte har mindre miljølempe enn mange små prosjekt med tilhøyrande infrastruktur som rørgater, kraftstasjonar og nettilknytning.

Departementet vil også vise til at det etter vassressurslova § 22 skal vektleggast at eit vassdrag er avklart i Samla Plan for vassdrag og at Samla Plan skal vektleggast ved handsaming av søknad om konsesjon. Prosjekta er avklart i Samla Plan. Rødøy kommune vil ved eit stort prosjekt få større inntekter gjennom vilkår om konsesjonsavgifter, næringsfond og konsesjonskraft enn ved mange små prosjekt.»

Konsesjonsmyndighetenes vurdering er ikke bindende for lagmannsretten. At flertallet likevel har funnet grunn til å gjengi konsesjonsmyndighetenes vurderinger, skyldes at de samsvarer godt med flertallets syn på forholdet mellom den ressursutnyttingsmodell som SKS Produksjons prosjekt bygger på, og småkraftalternativene i relasjon til hensynet til ressursoptimalisering og miljø. Konsesjonsmyndighetenes konkrete vurdering av SKS Produksjons prosjekt opp mot småkraftprosjektene i relasjon til hensynet til ressursoptimalisering er heller ikke anfektet av de saksøkte.

Etter flertallets syn vil den ressursutnyttingsmodell som SKS Produksjons konsesjonsgitte prosjekt bygger på, gi en klart bedre og mer ressursoptimal utnytting av vannressursene for kraftproduksjonsformål enn en utbygging av småkraftverk i de ulike vassdrag. Den vil gi høyere produksjon, klart høyere kvalitet på kraften, om lag 80 % regulerbar kraft som kan produseres om vinteren, og vil legge til rette for produksjon i topplastperioder.

Flertallet er også enig i konsesjonsmyndighetens vurderinger mht. miljøvirkningene av en samlet utbygging i forhold til en utbygging av småkraftverk i vassdragene i det omfang som er påberopt fra grunneiersiden.

Det pekes for øvrig på at også SKS Produksjon i en tidlig fase vurderte en utbygging med fleire småkraftverk i utbyggingsområdet, men konkluderte med at det både økonomisk og miljømessig var en dårligere løsning enn den utbyggingsløsning man senere valgte.

At antall påtenkte småkraftprosjekter i de vassdrag som berøres av SKS Produksjons prosjekt, under skjønnsforhandlingene for tingretten viste seg å være 14, ikke 11 slik konsesjonsmyndighetene la til grunn, innebærer som påpekt av tingretten, at forskjellen i produksjonspotensialet mellom SKS Produksjons utbyggingsmodell og småkraftutbygging (i det omfang som er påberopt) er mindre enn lagt til grunn av konsesjonsmyndighetene. På den annen side innebærer økningen av antall småkraftverk samtidig en økning av miljøbelastningene ved småkraftalternativet. Det vises til tingrettens nærmere vurdering, skjønnets side 39 to første avsnitt, som flertallet er enig i.

Uten at det er avgjørende for flertallets vurdering, pekes for øvrig på at også indirekte virkninger av kraftverkene i skattesammenheng taler for SKS Produksjons utbyggingsmodell som den samfunnsmessig mest

optimale. Den vil gi skatteinntekter i form av naturressursskatt til kommune og fylkeskommune og grunnrenteskatt til staten etter skatteloven § 18-2 og 18-3. Det vil ikke de påtenkte småkraftverk som alle, slik planene er presentert for lagmannsretten, vil ligge under grensen for skatteplikt etter de nevnte bestemmelser.

Flertallet, som tingretten, er etter dette kommet til at det ikke er påregnelig, selv om man ser bort fra den konsesjon som er gitt til SKS Produksjon, at det ville blitt gitt konsesjon for bygging av småkraftverk i de berørte vassdrag.

Tingretten vurderte spørsmålet om påregneligheten av konsesjon særskilt for Kjerringåga, som, etter tingrettens vurdering er det det eneste av de påberopte småkraftverk som ville vært lønnsomt. Flertallet er enig i tingrettens, flertallets, vurdering mht. påregneligheten av at det ville blitt gitt konsesjon til bygging av kraftverk i Kjerringåga, herunder enig i flertallets begrunnelse. Det vises for så vidt til tingrettens skjønn side 40 siste avsnitt flg.:

Retten har i sin vurdering av småkraftprosjektet i Kjerringåga anslått den årlige produksjonen til 13,13 GWh. Prosjektet i Kjerringåga skal etter planene benytte deler av det samme feltet som er tenkt utnyttet i Smibelg kraftverk i SKS Produksjon sitt prosjekt. Etter rettens vurdering utgjør dette feltet samlet sett en årsproduksjon på ca. 27 GWh i Smibelg kraftverk. Den samlede produksjon i SKS Produksjon sitt prosjekt i Smibelg og Storåvatn er beregnet til noe i overkant av 200 GWh. Derved vil en reduksjon i produksjonen til fordel for Kjerringåga kraftverk utgjøre opp mot 15 % av den samlede forventede produksjon i SKS Produksjon sine to prosjekter. SKS Produksjon har selv betegnet sitt prosjekt som marginalt i et økonomisk perspektiv. I så tilfelle vil en så vidt markert reduksjon i produksjonen kunne medføre at prosjektet ikke lenger er lønnsomt. Til dette kommer at SKS Produksjon sitt prosjekt bærer med seg fordelene med å kunne produsere betydelige deler av sin kraft på vinteren. Som påpekt i konsesjonsmyndighetens sin behandling av SKS Produksjon sin konsesjonssøknad, legger konsesjonsmyndighetene stor vekt på kvaliteten i den produserte kraft. Samlet sett kan flertallet etter dette ikke se at det er hverken realistisk eller påregnelig at prosjektet i Kjerringåga vil oppnå konsesjon. Bakgrunnen og grunnlaget for denne konklusjonen er kravet til optimal ressursutnyttelse som konsesjonsmyndighetene skal følge ved vurderingen av om et utbyggingsprosjekt skal få konsesjon eller ikke.

De hensyn tingrettens flertall vektla i sin særskilte vurdering vedrørende Kjerringåga, som flertallet er enig i, gjelder tilsvarende for de øvrige berørte vassdrag, og tilsier at det heller ikke er påregnelig at det ville blitt gitt konsesjon til noen av de øvrige påtenkte småkraftverker.

Mindretallet, skjønnsmann Sjo, ser slik på spørsmålet om det ville vært påregnelig med bygging av småkraftverk i de vassdrag som omfattes av overskjønnet:

Mindretallet er av den oppfatning, sett bort fra den konkrete konsesjonen som er gitt til SKS, at grunneierne sine prosjekter rent faktisk ville kunne fått konsesjon. Når de samtidig vurderes som teknisk og økonomisk påregnelige, unntatt fra dette er Forsåga, ville det vært påregnelig med separat utbygging. Lavere energiutnyttelse har tradisjonelt vært tillagt betydelig vekt av konsesjonsmyndighetene, og da spesielt vurdert opp mot eksisterende Samlet Plan prosjekter. I områder med tilstedeværelse av annen regulert kraft må en også kunne forvente at NVE vurderer småkraft prosjekter opp mot alternativ utnyttelse. Så er ikke tilfelle for disse prosjektene. Her er området ikke berørt av kraftutbygging, og det er således ikke annen regulert kraft i området. Videre er SKS sitt konsesjonsgitte prosjekt ei heller del av Samlet Plan. Prosjekter i Samlet Plan vurderes å ligge nærmere opp mot grunneierne sine egne prosjekter. Sett bort fra SKS sitt konkrete prosjekt, er det ikke naturlig for NVE selv å komme opp med utnyttelse samsvarende med SKS sitt prosjekt. Vitne Rune Flatby, avdelingsdirektør konsesjon i NVE, bekreftet også dette. Flatby bekreftet at NVE ikke selv ville ha vurdert SKS sitt prosjekt om det ikke var konsesjonssøkt, og at de uten slik søknad ville ha behandlet småkraftsøknader fra grunneierne på ordinær måte.

Grunneierne har videre selv vært aktive med å skulle utvikle egne prosjekter. Dette både med tanke på å fremskaffe informasjon, utvikle konsesjonssøknader samt ved at de fleste prosjektene har valgt å inngå avtale med Fjellkraft AS. Uavhengig av egen grunneieraktivitet ble det fra 2003 vanlig at ulike kommersielle aktører som Småkraft AS, Fjellkraft AS med flere selv kontaktet grunneiere med tanke på å inngå samarbeidsavtale som ville muliggjort utbygging. Småkraftprosjektene i området vurderes samlet som attraktive, noe interesse fra ulike kommersielle småkraftutbyggere også bekrefter.

I lys av dette er det etter mindretallets syn nødvendig å vurdere påregnelighet for hvert enkelt prosjekt. Rapporten fra Småkraftkonsult AS gir et godt bilde av prosjektene, og det er presentert planer som synes teknisk realiserbare. Mindretallet er likevel uenig med noen av forutsetningene i rapporten.

Når det gjelder produksjonssimulering bør det legges til grunn minste vannsføring tilsvarende 5-persentil, ikke alminnelig lav vannsføring slik Småkraftkonsult har forutsatt. NVE sin praksis i dag er 5-persentil, ikke alminnelig lav vannsføring. Dette er vurdert til å gi en reduksjon i midlere årsproduksjon varierende fra 0,3 til 0,7 GWh per prosjekt. Videre er de høyereliggende prosjektene Storåga, Forsåga og Mangåga vurdert til å oppnå noe lavere produksjon, skjønnsmessig satt til ytterligere 5 %. Dette begrunnet i samlet negativt avvik vurdert opp mot benyttet vannmerke.

Det er ved bruk av NVE sitt kostnadsgrunnlag vanlig å benytte fra 10 - 20 % påslag til uforutsett. Småkraftconsult har benyttet 10 %. Mindretallet er av den oppfatning at det på tidspunkt for konsesjonssøknad bør benyttes 15 % ved nedgravd vannvei, og 20 % ved vesentlig innslag av tunnel som del av vannvei.

Når det gjelder anleggsbidrag nett, er mindretallet av den oppfatning at Kjerringåga og Storåga skal anses som del av et masket nett, og dermed ikke skal belastes slike kostnader. For de øvrige prosjektene bør det legges til grunn at de skal belastes anleggsbidrag nett. Forsåga er vurdert som ikke påregnelig utbyggbar. Totalt anleggsbidrag, justert for bortfall av linje til kraftstasjon Forsåga, er derfor fordelt på øvrige prosjekter.

Ved vurdering av konsesjon vurderes fordeler opp mot ulemper for det enkelte prosjekt. I senere tid har det også blitt mer vanlig at NVE vurderer sumvirkninger i et område. Selv om det ikke er spesielle forhold ved de enkelte småkraftprosjektene som tilsier at de ikke ville fått konsesjon, vurderes det likevel ikke som sannsynlig at alle prosjekter ville fått konsesjon. Ved vurdering av påregnelighet vurderer mindretallet om det er over eller under 50 % sannsynlig at det enkelte prosjekt ville ha fått konsesjon. Forsåga er det eneste prosjektet mindretallet vurderer til å ha en konsesjonssannsynlighet under 50 %, og således ikke påregnelig ville ha mottatt konsesjon. Dette begrunnes ved at det er planlagt 3 prosjekter i samme elv, og at det er Forsåga som vil medføre mest ulemper. Forsåga vurderes videre som marginalt i et lønnsomhetsperspektiv.

Inngåtte avtaler med Fjellkraft har en fast brutto prosentleie. Vitne Espen Sagen fra Clemens Kraft AS (tidligere Fjellkraft AS) bekreftet i sin forklaring at denne prosentsatsen ville ha måttet blitt reforhandlet. Basert på markedet per høst 2014 vurderes markedsmessig bruttoleie å være fra 2 % til 10 % for alle inntekter, dvs både strømpris og grønn verdi for prosjekter med utbyggingspris i området 4,0 - 5,5 kr/kWh.

Realpriser er skjønnsmessig vurdert til å være 28 øre/kWh for strømpris (strømprisområde NO4) og 18 øre/kWh for el-sertifikater.

Kjerringåga

- Vurdert som påregnelig med konsesjon
- Vurdert til 12,63 GWh justert for økt minste vannsføring
- Vurdert til 55,22 mill. kroner tilsvarende 4,37 kr/kWh, justert for reduksjon anleggsbidrag nett samt økt uforutsett (15 %)
- Markedsleie er vurdert til å være 8 % bruttoleie basert på 60 års avtale

Storåga

- Vurdert som påregnelig med konsesjon
- Vurdert til 13,3 GWh justert for økt minste vannsføring samt høyere nedslagsfelt
- Vurdert til 53,07 mill. kroner tilsvarende 3,99 kr/kWh, justert for reduksjon anleggsbidrag nett samt økt uforutsett (20 %)
- Markedsleie er vurdert til å være 10 % bruttoleie basert på 60 års avtale

Forsåga

- Vurdert som ikke påregnelig med konsesjon
- Vurdert til 8,23 GWh justert for økt minste vannsføring samt høyere nedslagsfelt
- Vurdert til 43,5 mill. kroner tilsvarende 5,29 kr/kWh, justert for økt uforutsett (15 %)
- Markedsleie er vurdert til å være 2 % bruttoleie basert på 60 års avtale

Tverråga

- Vurdert som påregnelig med konsesjon
- Vurdert til 8,68 GWh justert for økt minstevarmsføring
- Vurdert til 43,77 mill. kroner tilsvarende 5,04 kr/kWh, justert for økt anleggsbidrag nett samt økt uforutsett (15 %)
- Markedsleie er vurdert til å være 3 % bruttoleie basert på 60 års avtale

Sørfjordelva

- Vurdert som påregnelig med konsesjon
- Vurdert til 8,89 GWh justert for økt minstevarmsføring
- Vurdert til 38,31 mill. kroner tilsvarende 4,31 kr/kWh, justert for økt anleggsbidrag nett samt økt uforutsett (15 %)
- Markedsleie er vurdert til å være 8 % bruttoleie basert på 60 års avtale

Mangåga

- Vurdert som påregnelig med konsesjon
- Vurdert til 17,85 GWh justert for økt minstevarmsføring samt høyere nedslagsfelt
- Vurdert til 76,45 mill. kroner tilsvarende 4,28 kr/kWh, justert for økt anleggsbidrag nett samt økt uforutsett (20 %)
- Vurderes ikke utbyggbar for privat grunneier, dette grunnet betydelig krav til egenkapital. Antas at kommersiell avtale inngås
- Markedsleie er vurdert til å være 8 % bruttoleie basert på 60 års avtale

Nåverdi ved småkraftstatning

Det er antatt at også eierne av Mangåga ville ha måttet inngå kommersiell avtale. Videre at bruttoleie ville ha måttet blitt reforhandlet og vesentlig nedjustert sammenlignet med inngåtte avtaler. Dette i lys av vedvarende lave strømpriser. Videre er det antatt at avtalen ville ha løpt i 60 driftsår med hjemfall til bokført verdi. Nåverdien av inntekter etter år 60 har lav betydning. Negativ verdi ved å måtte betale for ikke nedskrevne reinvesteringer samt et mindre beløp for ikke nedskreven opprinnelig investering er antatt å kompensere fullt ut for dette. Det er derfor ikke beregnet restverdi. Markedsmessig nåverdi av fallrettene er vurdert til å være:

	Strømpris		El-sert		Årlig inntekt		NNV strømpris	NNV el-sert	Sum NNV
	GWh	Øre/kWh	Øre/kWh	Brutto %	Strømsalg	El-sertsalg	60 år 4 %	15 år 4 %	4 %
Kjerringåga	12,63	28	18	8 %	282 912	181 872	6 400 457	2 022 123	8 422 580
Storåga	13,30	28	18	10 %	372 400	239 400	8 424 988	2 661 742	11 086 730
Forsåga	8,23	28	18	2 %	46 088	29 628	1 042 671	329 416	1 372 087
Tverråga	8,68	28	18	3 %	72 912	46 872	1 649 524	521 141	2 170 665
Sørfjordelva	8,89	28	18	8 %	199 136	128 016	4 505 151	1 423 331	5 928 482
Mangåga	17,85	28	18	8 %	399 840	257 040	9 045 776	2 857 870	11 903 646
Sum alle									40 884 190
Sum eks Forsåga									39 512 103

Flertallets erstatningsutmåling.

Det følger av flertallets konklusjon over at ingen av de vassdrag som omfattes av overskjønnet, er separat utbyggbare.

Rent teoretisk kan man tenke seg en utbygging i tråd med SKS Produksjons utbyggingsmodell på grunnlag av samarbeid mellom rettighetshaverne, eventuelt et samarbeid mellom rettighetshaverne og en profesjonell utbygger. Det vises for så vidt til Rt-2013-612 avsnittene 68-70 som referert i tingrettens skjønn. Slik det fremgår av premiss 69, bygger denne «samarbeidsmodell på en ren påregnelighetsvurdering av hvilken utnytting av fallene som ville ha funnet sted dersom ekspropriasjonstiltaket tenkes bort. Samarbeidsmodellen er

«ingen alternativ verdsettelsesmåte, men en metode for verdsettelse hvis et fellesprosjekt ville ha vært påregnelig.»

Flertallet er kommet til at det, selv om ekspropriasjonstiltaket tenkes bort, ikke er påregnelig at de berørte falleiere ville gått sammen om en utbygging i tråd med det konsesjonsgitte prosjekt. Det vises til tingrettens vurdering, skjønnet side 41 femte hele avsnitt - side 42 annet hele avsnitt, som flertallet fullt ut slutter seg til. Tingretten omtaler Storåvatn- og Smibelgutbyggingen samlet. Vurderingene og konklusjonen blir imidlertid de samme om man ser isolert på Smibelgutbyggingen.

Som Høyesterett i Rt-2013-612 (Otra II) avsnitt 64 legger flertallet til grunn at det ikke foreligger noe marked eller markedspriser for fall som ikke er separat utbyggbare. I en situasjon som den foreliggende, hvor det heller ikke er påregnelig med utnytting av fallene i en samarbeidsmodell, må erstatningene da utmåles på grunnlag av naturhestekraft-metoden. Det vises vedrørende denne metoden til Rt-1997-1594 der det uttales:

«Utgangspunktet etter ekspropriasjonserstatningsloven § 5 er at erstatningen skal fastsettes på grunnlag av det som det må regnes med at vanlige kjøpere ville gi for eiendommen ved frivillig salg, blant annet ut fra påregnelig utnytting. Ved fallrettigheter gir imidlertid dette ofte liten veiledning, og verdien av fallrettigheter har tradisjonelt vært fastsatt med grunnlag i antall naturhestekrefter i fallet, som så multipliseres med en pris pr enhet. Enhetsprisen fastsettes etter en totalvurdering der blant annet omkostningene ved utbygging, fallets beliggenhet og prisene for andre fall inngår. Antall naturhestekrefter beregnes etter formelen $\text{naturhestekrefter} = 13,33 \times Q_{\text{reg}} \times H_{\text{br}}$, der Q_{reg} angir den regulerte vannføringen og H_{br} høyden i fallet.»

Videre vises til Rt-2013-612 avsnitt 74 der førstvoterende uttalte:

«Den ubalanse som naturhestekraftmetoden kan lede til, holdt opp mot at fallrettigheter kan sies å ha fått økt verdi den senere tid, kan utjevnes etter følgende retningslinjer fastsatt i Rt-2013-612 (Otra II), avsnitt 74:

«Jeg føyer til at de ankende parter krav har sitt utspring i at fallrettigheter ut fra dagens teknologiske og økonomiske muligheter har fått økt verdi, og at naturhestekraftmetoden når den anvendes slavisk, ikke uten videre fanger opp dette. Lagmannsretten har imidlertid i overskjønnet - i tråd med hva som har funnet sted i blant annet Gulating lagmannsretts overskjønn 10. februar 2009 vedrørende Saudefallene (LG-2007-176723) - benyttet middelvannføring og økt pris pr. naturhestekraft ved beregningen. Disse justeringene bidrar til at beregningen blir mer representativ for de tekniske og økonomiske ressursene i det enkelte fall.»

Tingretten beregnet antall naturhestekrefter med utgangspunkt i middelvannføringen, ikke regulert vannføring, og inntakshøyden for det enkelte bekkeløp/vann, ikke høyden regnet fra magasinets tyngdepunkt. Disse tilpasningene ledet til at tingrettens beregning av antall naturhestekrefter ble noe høyere enn i den beregning sivilingeniør Helge Flæte har foretatt etter oppdrag fra SKS Produksjon.

Av Rt-2013-612 avsnitt 74, som referert over, fremgår at Høyesterett ikke hadde innvendinger til at Agder lagmannsrett i Otra II benyttet middelvannføringen ved beregning av antall naturhestekrefter, snarere tvert om slik flertallet forstår førstvoterendes formuleringer. Flertallet, som tingretten, legger etter dette middelvannføringen til grunn ved beregning av antall naturhestekrefter. Under en viss tvil legges også til grunn at beregningen må kunne foretas med grunnlag i inntakshøyden for det enkelte bekkeløp/vann. Også denne justeringen må i noen grad kunne anses å bidra til at beregningen blir mer representativ for de «tekniske og økonomiske ressursene i det enkelte fall», jf. Høyesteretts bemerkninger i Rt-2013-612 avsnitt 74 som sitert over.

Enhetsprisen per naturhestekraft skal fastsettes etter en totalvurdering der blant annet omkostningene ved utbygging, fallets beliggenhet og prisene for andre fall inngår, jf. Rt-2013-612 avsnitt 75 med videre henvisning til Rt-1997-1594.

Som tingretten finner flertallet grunn til å peke på at SKS Produksjon ikke har fremlagt konkrete beregninger eller tall som viser totalkostnadene ved prosjektet. Det anslag som ble gitt under skjønnsforhandlingene, synes svært høyt, både i lys det kostnadsoverslag som ble gitt i konsesjonssøknaden sammenholdt med den senere, alminnelige prisutvikling og i lys av det som i dag anses som forsvarlig utbyggingskostnad per kWh. Flertallet finner følgelig ikke å kunne legge særlig vekt på dette anslaget ved fastsettelse av erstatning per naturhestekraft.

Flertallet har ikke funnet grunn til å differensiere mellom de ulike vassdrag på grunnlag av spesifikke overføringskostnader. Som fastslått over, er ingen av fallene separat utbyggbare, og samtlige anses som innbyrdes like nødvendige og fullverdige som bidragsyttere til SKS Produksjons utbyggingsprosjekt.

Skjønnsmessig er flertallet, som tingretten, kommet til at erstatningen per naturhestekraft bør settes til kr 800. Det vises for så vidt til tingrettens nærmere angivelse av de hensyn som i den forbindelse er vektlagt, skjønnnet side 44 første hele avsnitt, og som flertallet er enig i.

Tingrettens konkrete beregning av erstatningen for de enkelte vassdrag fremgår av skjønnnet side 44 flg. der det uttales:

«Retten har bestemt at for fallerstatninger fastsatt etter naturhestekraftmetoden skal antall naturhestekraft beregnes på basis av middelvannføring og fall fra de enkelte bekkeinntak og ned til sjøen. Ved den nedenstående beregningen er det lagt til grunn de avløpstall og inntakshøyder som er lagt til grunn av Helge Flæte i den fallberegning han har utført på vegne av SKS Produksjon. I de følgende tabeller er det også beregnet antall nat.hk pr. fallmeter hel elv, samt erstatning i kr pr. fallmeter hel elv. Erstatningen er basert på en fallpris på kr 800,- pr. naturhestekraft.»

For de vassdrag som omfattes av overskjønnet, ble erstatningene beregnet slik:

Felt	Inntak, k	Felt, km ²	l/s/km ²	m ³ /s	mill.m ³ /år	nat.hk/m	kr/m	Erstatning
						hel elv	hel elv	kr
Kvannskardvatnet	498	4,2	166	0,697	21,99	4 628	9,29	7 435 3 702 601
Smibelgvatnet	506	4,7	150	0,705	22,23	4 755	9,40	7 518 3 804 169
Nedre Mangågavatnet	571	4,2	132	0,554	17,48	4 220	7,39	5 912 3 375 821

Denne beregning, gitt de premisser den bygger på mht. middelvannføring, fallhøyde regnet fra inntakshøyden for det enkelte bekkeløp/vann og erstatning per naturhestekraft, er ubestridt, og legges til grunn.

Erstatningene skal etter vassdragsreguleringsloven § 16 nr. 5 første ledd, jf. også vannressursloven § 51 fjerde ledd, fastsettes som årlige erstatninger med mindre ekspropriaten krever engangserstatning.

Tingretten fastsatte erstatningene, som årlige erstatning, til 5 % av de engangsbeløp som er angitt i tabellen. Høyesteretts avgjørelse i HR-2014-02425-S, hvoretter den allmenne kapitaliseringsrente er satt til 4 %, har etter flertallets syn som konsekvens at erstatningene som årlige erstatninger bør fastsettes til 4 % av de engangsbeløp som er angitt over.

Erstatningene fastsettes etter dette slik:

Nedre Kvannskardvatn

Erstatningen for 9,29 nat.hk per fallmeter hel elv, kr 7 435 per fallmeter hel elv, gjelder for elva Storåga fra utløpet av Nedre Kvannskardvatn til Vassvatnet og videre for Kjerringåga fra utløpet av Vassvatnet til sjøen. Årlig erstatning utgjør 4 % av det samlede beløp.

Smibelgvatnet

Erstatningen for 9,40 nat.hk per fallmeter hel elv, kr 7 518,- per fallmeter hel elv, gjelder for navnløs bekk fra utløpet av Smibelgvatnet og ned til Svartvatnet. Videre gjelder det for Storåga mellom Svartvatnet og Sørfjordelva og for Sørfjordelva mellom Sørfjordvatnet og utløpet i sjøen. Årlig erstatning utgjør 4 % av det samlede beløp.

Nedre Mangågavatn

Erstatningen for 7,39 nat.hk per fallmeter hel elv, kr 5.912,- per fallmeter hel elv, gjelder for Mangåga for strekningen sperredammen nedenfor utløpet av Nedre Mangågavatn og ned til sjøen. Årlig erstatning utgjør 4 % av det samlede beløp.

I samsvar med vassdragsreguleringsloven § 51 annet ledd gis det et tillegg i erstatningen på 25 %.

Krav om erstatning for allerede lidt tap.

Advokat Dyrkolbotn har på vegne av Odd Pedersen krevd fastsatt erstatning for allerede lidt tap, uavhengig av om SKS Produksjon benytter seg av retten til ekspropriasjon. Kravet er forankret i oreigningsloven § 28.

Tingrettens skjønn var et delskjønn begrenset til fastsettelse av fallerstatning og spørsmålet om skjønnets fremme i relasjon til Hestmannen og Strandtindende reinbeitedistrikt. Tingretten vil, i mangel av minnelige løsninger mellom partene, måtte behandle de øvrige erstatningsspørsmål i saken, i et avsluttende skjønn. Slik lagmannsretten ser det, hører det erstatningskrav som omhandles i punkt 2 i påstanden fra Odd Pedersen, til de krav som i samsvar med den foretatte oppdeling av saken eventuelt må forhandles i tingrettens avsluttende skjønn. Kravet faller således utenfor rammen av saken slik den står for lagmannsretten.

Lagmannsretten går følgelig ikke nærmere inn på det kravet.

Sakskostnader.

Vassdragsreguleringsloven § 20 annet ledd lyder slik

Omkostningene ved skjønn og overskjønn i henhold til denne lov skal utredes av den, som ønsker at utføre reguleringsforetagendet, eller som iværksætter dette. Naar skjønnet ikke er forlangt av ham, kan dog retten fritta ham for at utrede indtil en fjerdedel og ved overskjønn indtil halvdelen av omkostningene, saafremt retten enstemmig finder forlangendet om vedkommende skjøn aapenbart ubeføiet.

Denne særbestemmelsen omfatter, slik lagmannsretten forstår den, både omkostningene ved rettens behandling og partens egne omkostninger. Det vises for så vidt til Rt-1973-107.

Overskjønnet har ikke ledet til høyere erstatning for de saksøkte. Lagmannsretten anser likevel ikke overskjønnsbegjæringene som åpenbart ubeføyet. Det vises for så vidt til at saken reiser vanskelige rettslige spørsmål, og at avgjørelsen i noen grad har berodd på tvil.

De saksøkte har etter dette krav på full erstatning for sine sakskostnader for lagmannsretten.

Advokat Kraft har på vegne av sine parter krevd tilkjent kr 1 243 387, hvorav kr 729 100 er salær eksklusive merverdiavgift til prosessfullmektigen. Overskytende beløp består av øvrige utgifter, herunder utgifter til vitner og sakkyndig bistand fra Småkraftkonsult, og merverdiavgift.

Advokat Dyrkolbotn har på vegne av sin part krevd tilkjent sakskostnader med kr 308 793 hvorav salær til prosessfullmektig eksklusive merverdiavgift utgjør kr 227 500. Overskytende beløp gjelder reiseutgifter og merverdiavgift.

SKS Produksjon har vist til at saken står i samme stilling som for tingretten og at de saksøkte, som ikke har motstridende interesser, kunne ha klart seg med en prosessfullmektig.

Lagmannsretten er under en viss tvil kommet til at sakskostnadene har vært nødvendige, jf. tvisteloven § 20-5 første ledd. Saken er omfattende og merkostnadene ved at det er benyttet to advokater antas, relativt sett, begrensede. Advokat Kraft som representerte flertallet av grunneierne, samtlige bortsett fra Odd Pedersen, representerte ikke Pedersen for tingretten. Også for ham ville det vært omfattende arbeid forbundet med å overta representasjonen for Pedersen for lagmannsretten.

De saksøkte tilkjennes etter dette sakskostnader som krevd.

De lovpålagte kostnader ved overskjønnet, rettens gebyr og godtgjørelse til og øvrige kostnader ved skjønnsmennene dekkes av SKS Produksjon.

Skjønnet er avsagt under dissens som redegjort for over.

Overskjønnet avsies etter utløp av fristen i tvisteloven § 19-4 femte ledd. Forsinkelsen skyldes tidsspille i forbindelse med sirkulasjon og juleferie.

Shutning

1. Saksøkeren betaler erstatning som fastsatt under det enkelte taksnummer.
2. Saksøkeren betaler de lovbestemte utgiftene ved skjønnet.
3. I sakskostnader for lagmannsretten betaler SKS Produksjon AS 1 243 387 -

enmilliontohundreogførtitretusentrehundreogåttisju - kroner til Arnt Roar Zachariassen m.fl. ved advokat Øyvind Kraft. Oppfyllelsesfristen er to uker fra forkynnelse av overskjønnet.

4. *I sakskostnader for lagmannsretten betaler SKS Produksjon AS 308 793 - trehundreogåttetusensyvhundreognittitre - kroner til Odd Kristian Pedersen ved advokat Sjur Kristoffer Dyrkolbotn. Oppfyllelsesfristen er to uker fra forkynnelse av overskjønnet.*